

Н.В. ТРУСОВА**Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
м. Мелітополь, Україна***Н.Г. РАДЧЕНКО*****Таврійський державний агротехнологічний університет імені Дмитра Моторного,
м. Мелітополь, Україна*

Інструменти фінансової підтримки кредитування аграрної галузі в Україні

У процесі своєї діяльності майже кожен суб'єкт господарювання стикається з проблемою недостачі власних коштів. Особливо гостро ця проблема постає в аграрній галузі. Стримуючим фактором розвитку банківського кредитування аграрних підприємств, як завжди, залишається висока вартість кредитних ресурсів та значні вимоги до забезпечення, якого часто не вистачає для покриття кредитних зобов'язань позичальників. Метою статті є аналіз стану кредитування підприємств аграрного сектору, а також обґрунтування перспективних інструментів фінансової підтримки кредитування аграрної сфери. Проведено порівняльний аналіз ефективності діяльності аграрних підприємств, залежно від їх розміру; проаналізовано структуру фінансових ресурсів та доведено залежність від зовнішніх джерел фінансування; проведено оцінку динаміки обсягу кредитних вкладень в аграрний сектор. За результатами дослідження встановлено, що саме ціновий фактор здійснює негативний вплив на формування кредитних відносин аграрних підприємств з банківськими установами. До перспективних інструментів фінансової підтримки кредитування підприємств аграрної галузі, можна віднести програми співпраці з міжнародними фінансовими організаціями, зокрема Європейським інвестиційним банком та Німецько-українським фондом. Виявлено, що в Україні аграрним підприємствам надані широкі можливості залучення кредитних ресурсів. Для активізації процесу кредитування важливо продовжувати процес удосконалення механізму формування вартості кредитних ресурсів та почати роботу над вирішенням проблемних питань забезпечення кредитних зобов'язань аграрними підприємствами. З іншого боку, аграрні підприємства повинні обов'язково працювати над підвищенням власної інвестиційної привабливості – формувати позитивний імідж; підтримувати фінансову стійкість підприємств на належному рівні; розвивати організаційну та фінансову культуру підприємства; підвищувати ефективність виробництва; удосконалювати методичні підходи до складання бізнес-планів із врахуванням вимог міжнародних фінансових організацій, тощо.

Ключові слова: кредитування аграрного сектору, фінансова підтримка кредитування аграрних підприємств, міжнародні фінансові організації, програми Німецько-українського фонду, Фонд розвитку підприємництва.

DOI [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-4\(90\)-59-67](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2020-4(90)-59-67)

N.V. TRUSOVA*Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Melitopol, Ukraine***N.G. RADCHENKO***Dmytro Motornyi Tavria State Agrotechnological University, Melitopol, Ukraine*

Tools of Financial Support for Agriculture Lending in Ukraine

In the course of their activities, almost every business entity faces the problem of lack of own funds. This problem is especially acute in the agricultural sector. The constraining factor in the development of bank lending to agricultural enterprises, as always, is the high cost of credit resources and significant collateral requirements, which are often not enough to cover the credit obligations of borrowers. The purpose of the article is to analyze the current state of lending to agricultural enterprises in Ukraine and to substantiate the modern instruments of financial support of crediting of

* **Трусова Наталя Вікторівна**, професор кафедри фінансів, банківської справи та страхування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (м. Мелітополь), доктор економічних наук, професор. ORCID 0000-0001-9773-4534

** **Радченко Наталя Геннадіївна**, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (м. Мелітополь), кандидат економічних наук, доцент. ORCID 0000-0003-2428-4661

agrarian sphere. The authors conducted a comparative analysis of the efficiency of agricultural enterprises, depending on their size; the structure of financial resources is analyzed and the dependence on external sources of financing is proved; an assessment of the dynamics of the volume of credit investments in the agricultural sector. Study results show that the price factor has a negative impact on the formation of credit relations of agricultural enterprises with banking institutions. According to the authors, the promising instruments of financial support for lending to agricultural enterprises include programs of cooperation with international financial organizations, including the European Investment Bank and the German-Ukrainian Fund. It was established that in Ukraine agricultural enterprises are given ample opportunities to attract credit resources. In order to intensify the lending process, it is important to continue the process of improving the mechanism of forming the value of credit resources and to start work on solving the problematic issues of securing credit obligations by agricultural enterprises. On the other hand, agricultural enterprises must work to increase their own investment attractiveness – to form a positive image; to maintain the financial stability of enterprises at the appropriate level; to develop the organizational and financial culture of the enterprise; increase production efficiency; to improve methodological approaches to drawing up business plans taking into account the requirements of international financial organizations, etc.

Keywords: *lending to the agricultural sector, financial support for lending to agricultural enterprises, international financial organizations, programs of the German-Ukrainian Fund, the Fund for Entrepreneurship Development.*

Постановка проблеми. Стратегією розвитку аграрного сектору економіки України на період до 2020 року передбачено, що сільське господарство України є системоутворюючим в національній економіці, формує основи збереження суверенності держави – продовольчу і в певних межах економічну, екологічну та енергетичну безпеку, забезпечує розвиток технологічно пов'язаних галузей національної економіки та формує соціально-економічні основи розвитку сільських територій [1]. Тому питання фінансового забезпечення розвитку аграрних підприємств на сьогодні є вкрай актуальним та потребує детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання фінансової підтримки кредитування аграрних підприємств досліджувалось багатьма науковцями. Зокрема, Ю.О. Лупенко та С.В. Андрос [2] обґрунтували необхідність вдосконалення кредитної системи, адаптованої до потреб банків і сектора мікрофінансування, як найбільш ефективного механізму кредитування малого агробізнесу. Дослідники запропонували модель прийняття рішень для комерційних банків у мікрофінансуванні аграрного виробництва. Механізм державної фінансової підтримки розвитку сільського господарства в Україні вивчали Л.Д. Тулуш та О.Д. Радченко [3]. О.Д. Вовчак, Л.І. Гальків, М.Я. Демчишин [4] акцентували увагу на тому, що в аграрному секторі традиційні перепони на шляху активування банківського кредитування доповнюються низькою якістю застави, високою ризикованістю агробізнесу, неефективністю кредитної політики, неврахуванням специфіки галузі.

Під час проведення досліджень з даної проблематики, нами було досліджено проблеми діючої державної програми підтримки сільськогосподарських підприємств у сфері кредитування [5] та запропоновано заходи по удосконаленню методологічних підходів до визначення ефективності використання короткострокових банківських кредитів підприємствами аграрної галузі [6]. Поряд з цим, залишається значний обсяг проблемних питань, що потребують вирішення.

Метою статті є аналіз стану кредитування підприємств аграрного сектору, а також обґрунтування інструментів фінансової підтримки кредитування аграрної сфери та оцінка рівня їх достатності й дієвості.

Методика дослідження. Для досягнення поставленої мети авторами використано такі методи і прийоми теорії пізнання: аналіз – для визначення сучасних тенденцій залучення кредитних ресурсів для фінансування аграрних підприємств; обґрунтування програм кредитування від міжнародних фінансових організацій; встановлення причинно-наслідкових зв'язків між вартістю кредитних ресурсів та рівнем рентабельності аграрних підприємств; табличний та графічний методи – для відображення результатів проведеного аналізу.

Виклад основного матеріалу. Аграрний сектор України має достатньо великий потенціал виробництва та в повній мірі може сприяти розвитку національної економіки та її ефективній інтеграції у світовий економічний простір. В останні роки роль аграрної сфери в економічній системі країни постійно підвищується. Аграрні підприємства відіграють вирішальне значення у забезпеченні продовольчої безпеки країни; виступають основними платниками податків та, відповідно, вирішують проблеми формування дохідної частини бюджету, особливо в умовах реформування об'єднаних територіальних громад. Аграрна галузь – це єдина галузь, яка в умовах економічної, політичної та фінансової кризи не втратила свої позиції та зберегла потенціал для подальшого розвитку.

Враховуючи результати діяльності суб'єктів господарювання у 2019 році зазначимо, що показник рентабельності за всіма видами економічної діяльності в середньому дорівнював 7,6 % (табл. 1). Рентабельність галузі «Сільське, лісове та рибне господарство» перевищує середній показник на 8,5 % [7].

Якщо аналізувати ефективність діяльності аграрних підприємств у розрізі окремих груп, то бачимо, що найвищий рівень рентабельності у 2019 році мали середні підприємства – 23,6%, найнижчий – 6,1% мають великі підприємства.

Ефективність діяльності аграрних підприємств у 2019 році

Показники	Обсяг реалізованої продукції		Фінансовий результат до оподаткування		Рівень рентабельності всієї діяльності підприємств, %
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	
Усього за видами економічної діяльності	9639730,6	100,0	613044	100,0	7,6
у т.ч.					
Сільське, лісове та рибне господарство	556325,9	5,8	94041,4	15,3	16,1
у т.ч.					
Великі підприємства	74132	13,3	5053,8	5,4	6,1
Середні підприємства	275953,8	49,6	69019,2	73,4	23,6
Малі підприємства	206240,1	37,1	19968,5	21,2	9,6

Джерело: складено авторами за даними [7].

На кінець 2019 року аграрні підприємства представлені переважно малими формами господарювання, які складають майже 97 % загальної кількості підприємств, 3 % припадає на підприємства середнього розміру, група великих підприємств налічувала лише 34 суб'єкта господарювання [7].

У процесі своєї діяльності майже кожен суб'єкт господарювання стикається з проблемою недостачі власних коштів. Це зумовлено тим, що надходження коштів підприємству і його платежі не збігаються як за часом, так і за сумою. Особливо гостро ця проблема постає в аграрній галузі. Характерними особливостями аграрного виробництва є значна тривалість виробничого циклу, невідповідність часу виробництва і робочого періоду. Ці особливості суттєво впливають на характер кругообігу та організацію оборотних засобів. Так, на першій стадії кошти витрачаються на придбання необхідної сировини, пального, добрив, запасних частин, інших матеріалів. З групи виробничих запасів ресурси передаються у виробництво, де в результаті поєднання з основним капіталом і робочою силою створюється новий продукт, основна частина якого призначена для продажу, вона переходить у форму

товару й реалізується покупцю. На другій стадії кругообігу час знаходження оборотного капіталу залежить від кліматичних умов. Так, у рослинництві спостерігається різка нерівномірність витрат, які не відшкодовуються виходом продукції: вони збільшуються в першому півріччі й знижуються – в другому.

Вихід готової продукції та її реалізація починаються в третьому кварталі. Через це витрати безперервно зростають до 1 вересня, потім починають знижуватися і знову збільшуються після збирання врожаю у зв'язку з проведенням робіт під урожай майбутнього року. Сезонні коливання у витратах і виході продукції безпосередньо впливають на грошовий обіг. Виручка від реалізації продукції – третя стадія, що проходить нерівномірно в період найбільших витрат. Виникає потреба в додаткових джерелах одержання коштів.

Аналіз структури фінансових ресурсів аграрних підприємств, представлений в таблиці 2, дозволив визначити питому вагу власних коштів та, відповідно, рівень залежності від зовнішніх довгострокових та короткострокових ресурсів.

Таблиця 2

Структура фінансових ресурсів аграрних підприємств

Показники	Сільське, лісове та рибне господарство		Великі підприємства		Середні підприємства		Малі підприємства	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Власний капітал	522778,6	50,7	91593,0	55,5	245099,1	53,5	186086,6	45,7
Довгострокові зобов'язання	92966,4	9,0	14940,2	9,1	34488,6	7,5	43537,6	10,7
Поточні зобов'язання	414566,5	40,2	58428,4	35,4	178218,6	38,9	177919,5	43,7
Разом	1030366,7	100,0	164961,5	100,0	457820,0	100,0	407585,2	100,0

Джерело: складено авторами за даними [7].

Отже, з даних таблиці 2 бачимо, що по галузі «Сільське, лісове та рибне господарство» власний капітал становить 50,7 %. Крім того, для забезпечення виробничої діяльності активно використовують поточні зобов'язання. Структурний аналіз фінансових ресурсів демонструє тенденцію скорочення рівня забезпеченості власними коштами малих підприємств. У 2019 році власний капітал цієї групи становив 45,7 % загального обсягу фінансових

ресурсів; інші – 54,3 % припадають на довгострокові та поточні зобов'язання, у складі яких найчастіше мають місце банківські кредити.

З боку аграрних підприємств попит на банківські ресурси завжди був і залишається високим. Незважаючи на це, за даними НБУ [8], питома вага галузі «Сільське, лісове та рибне господарство» залишається незначною – 8,27 % у загальній структурі кредитного портфелю банків України після

оптової та роздрібної торгівлі й підприємств переробної промисловості.

На початку 2020 року з аграрними підприємствами готові були співпрацювати 75 банківських установ, що здійснюють свою діяльність

на ринку кредитних ресурсів. Аналіз динаміки обсягу кредитів (рис. 1), виданих аграрним підприємствам за останні 5 років, дозволив визначити тенденції, що мали місце на ринку банківських послуг.

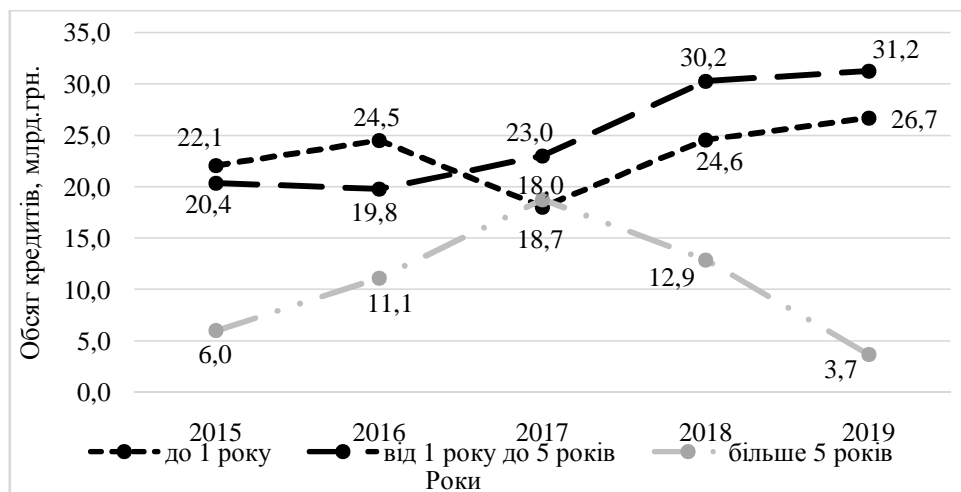

Рис. 1. Динаміка обсягу кредитів, виданих підприємствам галузі «Сільське, лісове та рибне господарство»
Джерело: складено авторами за даними [8].

Отже, виходячи з даних рис. 1, можна стверджувати, що аграрні підприємства залучають, переважно, середньострокові кредитні ресурси. Станом на кінець 2019 року, короткострокові кредити склали 43,3 %, середньострокові – 50,6 % та довгострокові – 6,0 % загального обсягу. Починаючи з 2017 року, значно скоротився обсяг довгострокових кредитних ресурсів. Слід відмітити, що переважають кредити, надані в національній валюті.

Стримуючим фактором розвитку банківського кредитування аграрних підприємств, як завжди, залишається висока вартість кредитних ресурсів та значні вимоги до забезпечення, якого часто не

вистачає для покриття кредитних зобов'язань позичальників. Оцінюючи рівень процентної ставки, варто згадати «критерій економічної ефективності використання кредиту», запропонований І.А. Бланком [9, с. 311]. На думку науковця, рівень процентної ставки по кредиту повинен бути нижче рівня рентабельності господарських операцій, для здійснення яких він залучається. Тільки за таких умов, кредит, як інструмент залучення додаткових фінансових ресурсів, буде забезпечувати процес розширеного відтворення та підвищення ефективності виробництва аграрних підприємств.

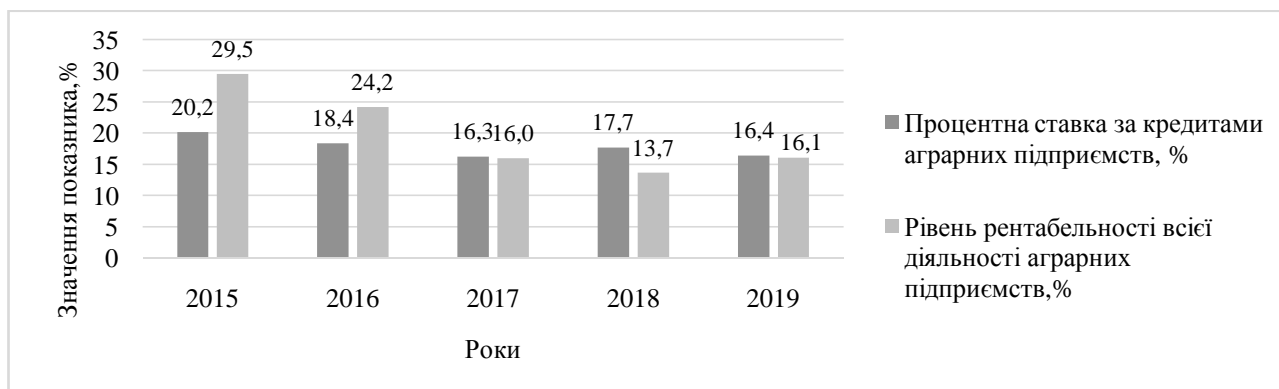

Рис. 2. Динаміка вартості кредитних ресурсів та рівня рентабельності аграрних підприємств
Джерело: складено авторами за даними [7, 8].

На рис. 2 представлені результати порівняльного аналізу вартості кредитних ресурсів та рівня рентабельності аграрного виробництва. Як бачимо, вартість кредитних ресурсів коливається в межах від 16,3 % до 20,2 %. Слід відмітити, що останні 3 роки «критерій економічної ефективності використання кредиту» має від'ємне значення. Отже, ціновий

фактор здійснює негативний вплив на формування кредитних відносин аграрних підприємств з банківськими установами. Перед аграріями постає питання пошуку альтернативних джерел фінансування, вартість яких була б нижче у порівнянні з банками.

Таблиця 3

Характеристика програм кредитування від Німецько-Українського фонду (НУФ)

Критерії	Програма з підтримки фінансування інвестиційних проектів малих та середніх підприємств за пріоритетними напрямками	Програма з рефінансування замовів підприємств системи кредитування у сільській місцевості	Програма з кредитування ММСП України за пріоритетними галузевими напрямками
Позичальники	Фізичні особи-підприємці (ФОП); мікропідприємства (не більше ніж 20 постійних працівників); малі підприємства (не більше ніж 2-30 постійних працівників); середні підприємства (не більше ніж 300 постійних працівників)	ФОП та приватні малі і середні підприємства, які мають не більше ніж 250 постійних працівників та обсяг валового доходу від реалізації продукції (робіт, послуг) не більше ніж еквівалент 3 млн євро (за середньорічним курсом Національного банку України)	Сільське господарство, харчова промисловість, розвиток малих готелів, зелений туризм, ресторани та заклади громадського харчування, легка промисловість, проєкти, пов'язані з енергоефективністю та енергозбереженням
Призначення кредиту	Фінансування виробництва, сільського господарства, готельно-ресторанного бізнесу, проєктів з енерго-ефективності	Фінансування виробництва, сфери послуг, сільського господарства, торгівлі (зільки для ФОП та мікропідприємств)	
Валюта кредиту	І гривні	€; гривня	І гривня
Максимальний розмір кредиту	€250 000 (ривальний еквівалент)	<ul style="list-style-type: none"> • €25 000 (для ФОП та мікропідприємств) • €100 000 (для малих підприємств) • €250 000 (для середніх підприємств) 	€100 000, еквівалент у гривні (ФОП та ММСП)
Відсоткова ставка	Максимальна номінальна визначена як UIRD x 1,1	Ринкова, визначається банками-партнерами	Для інвестиційних кредитів не більше рівня індексу UIRD* (3 міс.) + 5% річних. Для кредитів на оборотні кошти - не більше рівня індексу UIRD* (3 міс.) + 6% річних. Комісія за надання кредиту - не більше 1,5% від суми кредиту.
Максимальний термін кредиту	<ul style="list-style-type: none"> • 2 роки (для фінансування обл. або о.о. капіталу) • 6 років (для фінансування інвестицій в основні засоби) 	3 роки (для фінансування оборотного капіталу) 5 років (для фінансування інвестицій в основні засоби)	

Джерело: складено авторами на основі [15].

До перспективних інструментів фінансової підтримки кредитування підприємств аграрної галузі, на наш погляд, можна віднести програми співпраці з міжнародними фінансовими організаціями. За результатами досліджень НІСД [10], в Україні залишаються не використаними близько 6,8 мільярда доларів – за проектами Міжнародного банку реконструкції та розвитку (МБРР) невикористаними залишаються 1,5 млрд дол. (кредитний портфель цього банку на сьогодні становить 2,3 млрд); за проектами Європейського банку реконструкції та розвитку (ЄБРР) – 1,8 млрд євро (кредитний портфель – 3,9 млрд); за проектами Європейського інвестиційного банку (ЄІБ) – 3 млрд євро (кредитний портфель – 3,6 млрд).

У 2015 році було укладено Фінансову угоду між Україною та ЄІБ «Основний кредит для аграрної галузі України». Бенефіціарами було визначено малі та середні підприємства й установи із середнім рівнем капіталізації в аграрному секторі України, а її мета – фінансування аграрного сектору України, зокрема проектів у напрямках зернових і олійних культур, рибного господарства та аквакультури. Фінансова угода набула чинності 23 жовтня 2016 року, сума позики – 400 млн євро, умови отримання кредиту: одноразова комісія у сумі 50 тис. євро, відсутність комісії за зобов'язанням, ціна – EURIBOR плюс спред, який менший за 1 % [11].

З метою реалізації умов Фінансової угоди між Україною та Європейським інвестиційним банком від 28 грудня 2015 р., Кабінет Міністрів України 10 липня 2019 року приймає постанову № 606 «Питання реалізації спільного з Європейським інвестиційним банком Проекту «Основний кредит для аграрної галузі – Україна»» [12]. Координатором проекту призначено АТ «Укресімбанк» [13].

В рамках спільної програми України та Європейського інвестиційного банку щодо кредитування аграрного бізнесу АТ «Аграрний фонд» та проект «Технічна допомога на підтримку впровадження операції «Основний кредит для аграрної галузі – Україна» уклали Меморандум про співпрацю. Аграрний фонд зможе залучити значне фінансування у розвиток вже існуючих програм та у впровадження нових. Зокрема, анонсована передача в управління комбінатів хлібопродуктів для забезпечення продовольчої стабільності дозволила б направити необхідні ресурси на їх модернізацію [14].

Протягом останніх років аграрні підприємства мали можливість отримати фінансову підтримку також в рамках проектів від Німецько-Українського фонду (НУФ) [15]. НУФ впроваджує свої програми за принципом фінансової установи «другого рівня», надаючи фінансові ресурси суб'єктам підприємництва через банки-партнери. У таблиці 3 представлена характеристика основних програм кредитування від НУФ. Отже, позичальниками можуть бути фізичні особи-підприємці, мікро-, середні та малі підприємства, що здійснюють діяльність у сфері аграрного бізнесу. Як бачимо з

даних таблиці 3, підприємства аграрної галузі мають право на отримання коштів за всіма програмами, що пропонує НУФ.

Проте, існують певні обмеження по кількості працівників та обсягу валового доходу. Так, середні підприємства, з кількістю працюючих не більше ніж 500 постійних працівників мають право на отримання коштів за Програмою мікрокредитування та Програмою з підтримки фінансування інвестиційних проектів малих та середніх підприємств за пріоритетними напрямками. Участь у Програмі з рефінансування заходів підтримки системи кредитування у сільській місцевості та Програмі з кредитування ММСП України за пріоритетними галузевими напрямками обмежена для підприємств, обсяг валового доходу яких перевищує 5 млн. євро. Кошти надаються, переважно, в національній валюті та їх обсяг коливається в межах від 25.000 до 250.000 євро (у гривневому еквіваленті). Найактивнішим серед банків – партнерів є АБ «УКРГАЗБАНК» [15]. Ця фінансова установа має право на надання кредитних коштів за всіма 4-ма програмами (табл. 4).

Як бачимо, загальний обсяг фінансування за 4-ма програмами НУФ мав тенденцію до збільшення – у 2019 році був у 2,8 рази більше ніж у 2016 році. Проведений структурний аналіз дозволив встановити, що найбільш вагомою за обсягом програмою протягом останніх років є Програма мікрокредитування (41,0 %), спрямована на фінансування виробництва, сфери послуг, сільського господарства, торгівлі (тільки для ФОП та мікропідприємств).

У 2019 році на реалізацію програми мікрокредитування було виділено 452,6 млн. грн., що у 2,65 рази перевищує показник 2016 року. Другою за обсягом фінансування програмою від НУФ є Програма з підтримки фінансування інвестиційних проектів малих та середніх підприємств за пріоритетними напрямками – 33,0 % у загальній структурі витрат фінансової організації. Ця програма була запроваджена у 2017 році в рамках проекту «Підтримка малих та середніх підприємств» з метою фінансування інвестицій в основний та обіговий капітал малих та середніх підприємств галузей сільського господарства, готельно-ресторанного бізнесу та проектів з енергоефективності.

Згідно з наказом Міністерства фінансів України № 5 від 11 січня 2020 року було змінено найменування Німецько-українського фонду на «Фонд розвитку підприємництва» (ФРП) [16]. ФРП є правонаступником всіх прав та зобов'язань Німецько-українського фонду. Єдиним учасником ФРП є Уряд України в особі Міністерства фінансів України.

На Фонд розвитку підприємництва покладений контроль за реалізацією Державної кредитної програми «Доступні кредити 5-7-9%», що була запроваджена за ініціативи Президента України з метою спрощення доступу мікро- та малого бізнесу до банківського кредитування.

Динаміка та структура обсягу фінансування за програмами НУФ

Перелік програм НУФ	2016		2017		2018		2019		Відхилення	
	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%	млн. грн	%
1. Програма мікрокредитування	170,5	43,4	535,2	47,7	394,8	38,6	452,6	41,0	282,1	265,5
2. Програма з рефінансування заходів підтримки системи кредитування у сільській місцевості	167,7	42,7	197,6	17,6	187,0	18,3	155,8	14,1	-11,9	92,9
3. Програма з кредитування ММСП України за пріоритетними галузевими напрямками	55,0	14,0	99,4	8,9	111,3	10,9	131,3	11,9	76,3	238,7
4. Програма з підтримки фінансування інвестиційних проектів малих та середніх підприємств за пріоритетними напрямками	0,0	0,0	290,3	25,9	329,8	32,2	364,1	33,0	364,1	x
Загальний обсяг фінансування	393,2	100,0	1122,6	100,0	1022,9	100,0	1103,9	100,0	710,7	280,7

Джерело: складено авторами за даними [15].

Відповідно до цієї програми компенсація процентів надається суб'єкту підприємництва з метою зниження його фактичних витрат на сплату базової процентної ставки до рівня 5 або 7, або 9 відсотків річних. Згідно з постановою Кабінету міністрів України № 28 від 24.01.2020 р., розмір компенсаційної процентної ставки за кредитом, наданим суб'єкту підприємництва, який підлягає сплаті ним за рахунок власних коштів, визначається з урахуванням дотримання суб'єктом підприємництва протягом строку дії кредитного договору таких умов:

5 % річних – якщо виручка до 25 млн грн і створюються мінімум 2 робочі місця;

7 % річних – для бізнесу з виручкою до 25 млн грн, який не створює нових робочих місць, але за кожного нового працівника ставка знизиться на 0,5 %;

9 % річних – для бізнесу з виручкою від 25 до 50 млн грн [17].

За результатами досліджень Міністерства фінансів України, найбільш підготовленими до такої державної програми мікро- та малого бізнесу виявились аграрії – 57 % виданих банками-учасниками Програми кредитів були саме для підприємств галузі сільського господарства. Незважаючи на позитивні результати дії зазначеної програми, існують й певні проблеми, що обмежують доступ до кредитних ресурсів. Найчастіше банки відмовляють внаслідок проблемної «ділової репутації» позичальника; необґрунтованості бізнес-плану; невідповідності мети кредитування умовам програми «5-7-9 %»; збитковості підприємств; порушення вимог до обсягу виручки від реалізації продукції [18].

Висновки. Таким чином, сьогодні в Україні аграрним підприємствам надані широкі можливості залучення кредитних ресурсів. За умови ефективного використання залучених коштів суб'єктами господарювання можливі значні зрушення в обсягах виробництва, котрі, в свою чергу, позначаються на фінансовому стані підприємств, їх прибутковості та ефективності. Для активізації процесу кредитування, на наш погляд, важливо продовжувати процес удосконалення механізму формування вартості кредитних ресурсів та почати роботу над вирішенням проблемних питань забезпечення кредитних зобов'язань аграрними підприємствами. Слід зазначити, що перші кроки вже зроблені – зареєстрований законопроект № 3205 «Про Фонд часткового гарантування кредитів у сільському господарстві», завданням якого є надання часткових гарантій за кредитними зобов'язаннями малих і середніх суб'єктів підприємництва, що здійснюють діяльність у сільському господарстві.

З іншого боку, аграрні підприємства повинні обов'язково працювати над підвищенням власної інвестиційної привабливості – формувати позитивний імідж; підтримувати фінансову стійкість підприємств на належному рівні; розвивати організаційну та фінансову культуру підприємства; підвищувати ефективність виробництва; удосконалювати методичні підходи до складання бізнес-планів із врахуванням вимог міжнародних фінансових організацій, тощо. Державно-приватне партнерство банківських установ, міжнародних фінансових організацій та суб'єктів аграрного сектору забезпечить кредитний процес ефективними інструментами для стабілізації економіки країни в цілому.

4 Список використаних джерел

1. Про схвалення Стратегії розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 17.10.2013 р. № 806-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-p#n7>

2. Лупенко Ю. О., Андрос С. В. Моделювання кредитної системи в умовах взаємодії банківського сектора з мікрофінансовими організаціями для фінансової підтримки агробізнесу. *Облік і фінанси*. 2020. № 2(88). С. 74-80.

3. Тулуш Л. Д., Радченко О. Д. Реформа механізму державної фінансової підтримки розвитку сільського господарства в Україні. НДІ фіскальної політики. URL: <https://www.ndifp.com/1117/>

4. Вовчак О. Д., Гальків Л. І., Демчишин М. Я. Стан і проблеми розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств України. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Т. 3. № 26. С. 29-37.

5. Радченко Н. Г. Ефективність використання короткострокових кредитних коштів сільськогосподарськими підприємствами Запорізької області. *Збірник наукових праць ПДАТУ*. 2009. Вип. 17. Т. III. С. 307-310.

6. Радченко Н. Г. Державна підтримка банківського кредитування сільськогосподарських підприємств. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету*. 2012. № 1(17). Том 2. С. 90-98.

7. Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://ukrstat.gov.ua>

8. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua>

9. Бланк И. А. Финансовый менеджмент: учебный курс. К.: Ника Центр, Эльга, 2002. 528 с.

10. Колосова В. Україна має дешеві кошти міжнародних фінансових організацій (МФО) і не використовує їх. Національний інститут стратегічних досліджень. 22.01.2020. URL: <https://niss.gov.ua/news/statti/ukraina-mae-deshevi-koshti-mizhnarodnikh-finansovikh-organizacij-mfo-i-ne-vikoristovue>

11. Проект «Основний кредит для аграрної галузі – Україна». Фінансова угода між Україною та Європейським Інвестиційним Банком, ратифікована Законом № 1530-VIII від 20.09.2016 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971_021#n4

12. Укрексімбанк став Координатором Проекту України та ЄІБ для підтримки агропідприємств. Незалежна асоціація банків України. 24.11.2020. URL: <https://nabu.ua/ua/ukreksimbank-stav-koordinatorem-proektu-ukrayini.html>

13. Питання реалізації спільного з Європейським інвестиційним банком Проекту «Основний кредит для аграрної галузі – Україна»: Постанова Кабінету міністрів України від 10.07.2019 р. № 606. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2019-p>

14. АТ «Аграрний фонд» розпочало роботу над залученням фінансування в рамках проекту «Основний кредит для аграрної галузі – Україна». АТ «Аграрний фонд». 24 листопада 2020. URL:

<http://agrofond.gov.ua/news/list/899--at-agrarnij-fond-rozpochalo-robotu-nad-zaluchennyam-finansuvannya-v-ramkah-projektu-osnovnij-kredit/>

15. Офіційний сайт Німецько-українського фонду. URL: <http://guf.gov.ua/uk/zvitnist>

16. Статут фонду розвитку підприємництва, затверджений наказом Міністерства фінансів України від 14.02.2020 р. № 66. URL: <https://bdf.gov.ua/statut-frp-14-02-2020.pdf>

17. Програма «Доступні кредити 5-7-9 %», затверджена протоколом засідання Ради Фонду розвитку підприємництва від 04.05.2020 р. URL: https://bdf.gov.ua/dostupni-krediti-5-7-9_approved_04.05.2020.pdf

18. 100 днів: результати Державної програми «Доступні кредити 5-7-9 %». Міністерство фінансів України, 19 травня 2020 р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/100-dniv-rezultati-derzhavnoyi-programi-dostupni-krediti-5-7-9>

19. Малій О. Г. Кредитування агровиробництва: тенденції та ефективність. *Облік і фінанси АПК*. 2007. № 1-2. С. 69-72.

4 References

1. Kabinet Ministriv Ukrainy. (17.10.2013). Pro skhvalennia Stratehii rozvytku ahrarnoho sektoru ekonomiky na period do 2020 roku [On approval of the Strategy for the development of the agricultural sector of the economy until 2020]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/806-2013-r#n7>

2. Lupenko, Yu. O., Andros, S. V. (2020). Modeliuvannia kredytnoi systemy v umovakh vzaiemodii bankivskoho sektora z mikrofinansovymy orhanizatsiiami dlia finansovoi pidtrymky ahrobiznesu [Modeling the Credit System in the Conditions of Interaction of the Banking Sector with Microfinance Organizations for Financial Support of Agricultural Business]. *Oblik i finansy*, (2(88)), 74-80.

3. Tulush, L. D., Radchenko, O. D. (2020). Reforma mekhanizmu derzhavnoi finansovoi pidtrymky rozvytku silskoho hospodarstva v Ukraini [Reform of the mechanism of state financial support for agricultural development in Ukraine]. NDI fiskalnoi polityky. Retrieved from <https://www.ndifp.com/1117/>

4. Vovchak, O. D., Halkiv, L. I., Demchyshyn, M. Ya. (2018). Stan i problemy rozvytku bankivskoho kredyтування silskohospodarskykh pidpryemstv Ukrainy [Status and problems of development of bank lending to agricultural enterprises of Ukraine]. *Finansovo-kredytna diialnist: problemy teorii ta praktyky*, Vol. 3, (26), 29-37.

5. Radchenko, N. H. (2009). Efektyvnist vykorystannia korotkostrokovykh kredytnykh koshtiv silskohospodarskymu pidpryemstvamy Zaporizkoi oblasti [Efficiency of use of short-term credit funds by agricultural enterprises of Zaporizhia region]. *Zbirnyk naukovykh prats PDATU*, Vol. III, (17), 307-310.

6. Radchenko, N. H. (2012). Derzhavna pidtrymka bankivskoho kredyтування silskohospodarskykh pidpryemstv [State support for bank lending to agricultural enterprises]. *Zbirnyk naukovykh prats*

Finance & Taxation

Tavriiskoho derzhavnoho ahrotekhnolohichnoho universytetu, Vol. 2, (1(17)), 90-98.

7. Ofitsiinyi sait Derzhavnoi sluzhby statystyky Ukrainy [Official site of the State Statistics Service of Ukraine]. Retrieved from <http://ukrstat.gov.ua>

8. Ofitsiinyi sait Natsionalnoho banku Ukrainy [Official site of the National Bank of Ukraine]. Retrieved from <https://bank.gov.ua>

9. Blank, I. A. (2002). *Finansovyi menedzhment* [Financial management]. Kyiv: Nika Tsent, Elha.

10. Kolosova, V. (22.01.2020). Ukraina maie deshevi koshty mizhnarodnykh finansovykh orhanizatsii (MFO) i ne vykorystovuie yikh [Ukraine has cheap funds from international financial organizations (MFIs) and does not use them]. Natsionalnyi instytut stratehichnykh doslidzhen. Retrieved from <https://niss.gov.ua/news/statti/ukraina-mae-deshevi-koshti-mizhnarodnykh-finansovykh-organizatsiy-mfo-i-ne-vikoristovue>

11. Proekt «Osnovnyi kredyt dlia aharnoi haluzi – Ukraina». Finansova uhoda mizh Ukrainoiu ta Yevropeiskym Investytsiynym Bankom [Financial agreement between Ukraine and the European Investment Bank]. (20.09.2016). Retrieved from https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/971_021#n4

12. Nezalezna asotsiatsiia bankiv Ukrainy. (24.11.2020). Ukreximbank stav Koordynatorom Proektu Ukrainy ta YeIB dlia pidtrymky ahropidpriemstv [Ukreximbank became the Project Coordinator of Ukraine and the EIB to support agricultural enterprises]. Retrieved from <https://nabu.ua/ua/ukreximbank-stav-koordinatom-proektu-ukrayini.html>

13. Kabinet ministriv Ukrainy. (10.07.2019). Pytannia realizatsii spilnoho z Yevropeiskym investytsiynym bankom Proektu «Osnovnyi kredyt dlia aharnoi haluzi –

Ukraina» [Issues of implementation of the joint project with the European Investment Bank “Main loan for the agricultural sector – Ukraine”]. Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/606-2019-p>

14. AT «Ahrarnyi fond». (2020). AT «Ahrarnyi fond» rozpochalo robotu nad zaluchenniam finansuvannia v ramkakh proektu «Osnovnyi kredyt dlia aharnoi haluzi – Ukraina» [JSC “Agrarian Fund” has begun work on attracting funding under the project “Main loan for the agricultural sector – Ukraine”]. Retrieved from <http://agrofond.gov.ua/news/list/899--at-agrarnij-fond-rozpochalo-robotu-nad-zaluchennyam-finansuvannia-v-ramkakh-projektu-osnovnij-kredit/>

15. Ofitsiinyi sait Nimetsko-ukrainskoho fondu [Official site of the German-Ukrainian Foundation]. Retrieved from <http://guf.gov.ua/uk/zvitnist>

16. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (14.02.2020). Statut fondu rozvytku pidpriemnytstva [Charter of the Entrepreneurship Development Fund]. Retrieved from <https://bdf.gov.ua/statut-frp-14-02-2020.pdf>

17. Rada Fondu rozvytku pidpriemnytstva. (04.05.2020). Prohrama «Dostupni kredyty 5-7-9 %» [Program “Available loans 5-7-9%”]. Retrieved from https://bdf.gov.ua/dostupni-kredyty-5-7-9_approved_04.05.2020.pdf

18. Ministerstvo finansiv Ukrainy. (2020). 100 dniv: rezultaty Derzhavnoi prohramy «Dostupni kredyty 5-7-9%» [100 days: results of the State program “Affordable loans 5-7-9%”]. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/news/100-dniv-rezultati-derzhavnoyi-programi-dostupni-kredyty-5-7-9>

19. Malii, O. H. (2007). Kredytuvannia ahrovyrobnytstva: tendentsii ta efektyvnist [Lending to agricultural production: trends and efficiency]. *Oblik i finansy APK*, (1-2), 69-72.